

PARAULES i FETS *de Dones*

Col·lectiu de Dones en l'Església, per la Paritat
Número 80 · Gener · febrer · març · abril 2018

Tapis de la Creació o Tapis de Girona, brodat del segle XI o de començaments del XII es troba al Museu Capitular de la Catedral.

Allò que la Creació posa de manifest

TEMPS DIFÍCILS AQUESTS...

Temps difícils aquests per a expressar allò que la raó exigeix i que el cor se'n fa ressò en forma de pregària i de comprimís al carrer o a casa, també en algun temple. Com a Col·lectiu no estem en la majoria de llistes de convocants, però sí que hi som en totes les respostes allà on som cridades, i les nostres veus s'ajunten a les de centenars de milers que clamen justícia per a tots els homes i dones arreu del País. Ens expressem sobretot per aquell@s que, injustament, no poden fer-se escoltar i ens sentim molt a prop de les seves famílies. Cada una, des del seu lloc i possibilitat, lluitem per la llibertat, i juntes en vam fer pregària amb tot el cor en la darrera Assemblea:

Pel nostre País. Pels presos polítics que són injustament privats de llibertat a l'estat espanyol. Pels exiliats polítics a Bèlgica, Escòcia, o Suïssa, i per les seves famílies. També per la gent del nostre poble que vol viure amb llibertat i democràcia i que ha de patir tant sovint humiliacions i amenaces.

No passem full, però hem de continuar.

En el moment de rebre la revista, la primera cosa que ens pot sobtar és el magnífic i irrepetible **"Tapís de la Creació"**, de la catedral de Girona. Companyes de Girona, ¡quina riquesa d'exposició teològica, d'expressió de la fe medieval, de capacitat plàstica per a expressar allò que la raó necessita de pàgines i pàgines quan es vol explicar! ¡Quantes mans femenines s'hi endevinen per a brodar amb tanta precisió i delicadesa la **imageria** d'una cosmovisió que les miniatures del Gènesi ja expressaven en paper! ¡Quantes hores de treball callat! ¡quanta vida interior s'amaga entre puntada i puntada! Aquelles dones ens han deixat un llegat que podem prendre com a punt de partida per a fer-nos la història de com hem anat avançant en la interpretació del Gènesi, i concretament en la comprensió de nosaltres mateixos, primer en el sentit exclusivament masculista del llenguatge que se li diu inclusiu, per a passar a la comprensió diferenciada de cada persona segons el conjunt de totes les seves qualitats i no per la seva sexualitat. Potser la "culpa" té el seu origen en una pèssima interpretació del segon relat de la creació d'Eva **"Quan (Adam) quedà adormit, prengué una de les seves costelles (...) De la costella que havia pres a l'home, el Senyor-Déu va fer-ne la dona"**, i es va passar per alt que **"Déu va crear l'home a imatge seva, el va crear a imatge de Déu, creà l'home i la dona"**, i així ens ha anat pes segles dels segles, però ¡atenció! enlloc s'ha dit "Amén".

Tota la iconografia del tapis és d'una ingenuïtat deliciosa que gira al voltant de la figura del Pantocràtor, el Crist creador del cosmos i de la Terra, expressada amb tots els trets de la pintura romànica que coneixem: expressió hieràtica, sense perspectiva, figures planes, etc. Malgrat la bellesa, la plasticitat i la magnificència del tapis, no ens podem quedar

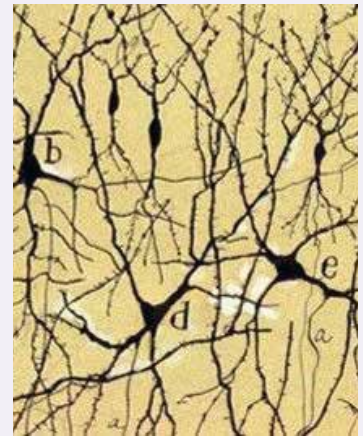
en la contemplació estètica i iconogràfica, hem d'avançar cap el tema que ens ocupa.

La nostra mirada ha d'anar vers una interpretació del mateix relat mític i preguntar-nos què vol dir que l'home no estigui sol o que no troba entre els animals una companyia dialogant; o què vol dir que la dona és oferta com a do a l'home i que l'home és ofert com a do a la dona. Les coses, però, no van anar tan bé i ben aviat apareix la perspectiva masculista dominant. Per això veurem una interpretació teològica que ens pot ajudar a entendre que no tenim tot els perquè i que sempre hem de continuar indagant i lluitant fins que s'abolixin **tots** els dominis de l'un sobre l'altre, en la societat i en l'Església. Cada dia hem de tornar a l'Evangelí...

Però encara hi ha qui va més enllà i una teòloga de València ens vol fer pensar en clau cibernètica i ens diu que les teologies han de participar activament en el camp d'aquestes reflexions i, per tant, un deure i un camp per córrer que també tenim les teòlogues feministes. Si llegim l'article amb calma potser entendrem què vol dir això d'**imaginar** escenaris diferents per a les nostres vides. També és possible que hàgim de llegir el text més d'una vegada, però val la pena. Avui tenim un tast de la neurociència-neuroteologia, la porta està oberta, haurem de continuar...

Un camí més amable i més planer és el que ens brinda la possibilitat de viatjar cap el Brasil i d'unir-nos a la felicitació al **bisbe Casaldàliga** en el seu 90 aniversari; aquest gran pastor de l'Església i del Poble brasiler que ha confessat tot preguntant que **"les meves causes valen més que la meua vida perquè són la justificació de la meua vida"**. Potser nosaltres encara som a temps d'aprendre algun cosa... ¡A quantes ens hagués agradat poder-lo visitar! Us agraïm que en el seu dia ens hàgiu representat.

I en mig de tots els altres articles ens trobem amb un **"Tornar!"** ben significatiu; això és el que han fet dues companyes que la majoria de nosaltres ja coneixien, Maria i M. Antònia Tan mateix, penso que en realitat no "torneu" perquè mai heu deixat de treballar en una línia que podem dir comuna. ¡Benvingudes!

Col·lectiu
de Dones
en l'Església

PER LA PARITAT

PARAULES i FETS de Dones

SUMARI

1	Portada	9	Companyes	Preu 3 €
2	Editorial	10	Activitats	
3, 4 i 5	Teologies en temps (CIBER).	11	Recordant	
6 i 7	Pàgines centrals	12	Presència del col·lectiu	
8	Reflexió			

La redacció d'aquest número s'ha tancat al maig de 2018

Coordinadora: Mercè Sasot Bach • Consell Redacció Roser Solé Besteiro, Mariona Saurí Pujol, Imma Saula Saló, Paloma Llorente Mejias, Assumpta Sesma Vilagrassa, Mercè Sasot Bach • Han Col·laborat: Roser Solé Besteiro, Montserrat Escribano Cárceles, Jaume Fontbona; Maria Dolors Figueras, Rosa Prats; Maria Ribero; M. Teresa Molià Gómez; Maria Pau Trayner • Tallers Gràfics de Rúbrica Editorial · D.L.B-22227-1995

Col·lectiu de Dones en l'Església · C/ Rocafort, 242 bis, 1r 11 D · 08029 Barcelona - Tel. 93 319 23 42 - cde@donesesglesia.cat - www.donesesglesia.cat

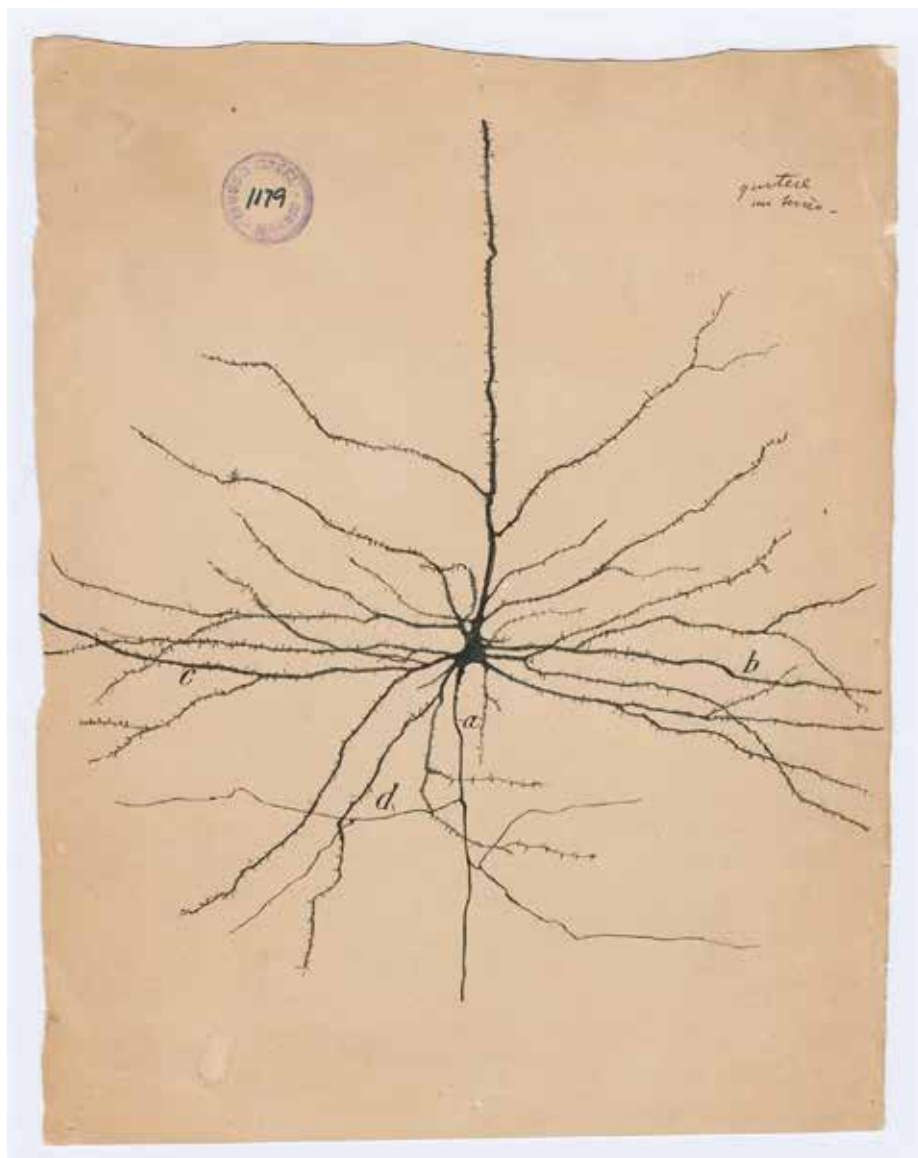
CONNECTATS. PROPOSTES I ESPERANCES

Els temps en els quals ens trobem resulten emocionants, ja que les possibilitats i els horitzons que obren assenyalen oportunitats que exciten els nostres desitjos i esperances més íntimes. Encara que, alhora, provoquen una certa ansietat, si els pensem amb més calma. Els recels sorgeixen en veure els nous nínxols de mercat que es presenten i en descobrir que, en últim terme, és amb la nostra pròpia vida amb què s'està comerciant. Moltes de les nostres decisions de compra, les preferències polítiques o la salut que gaudim es tradueixen en dades que poden ser exposats i disponibles tant per a la seva visualització com per a la seva venda. Part de la responsabilitat d'aquests canvis recau en la relació que establím amb la tecnologia. El seu enorme poder seductor fa que sigui fonamental repensar les propostes i les esperances que suggereixen.

La meua intenció és alertar que les teologies han de participar també activament en aquestes reflexions. Considero que aquesta disciplina no pot romandre com si els canvis i les novetats provocats per les biotecnologies, les neurociències o la intel·ligència artificial no l'afectessin. Per això, les teòlogues hem d'elaborar les nostres produccions científiques –sí, nosaltres també pensem la ciència– tenint en compte aquests coneixements i la seva influència en el ciberespai i en les nostres vides. Tampoc podem obviar els efectes polítics que tot això engendra.

Sabem que Internet, les xarxes socials i el coneixement neurocientífic han transformat profundament la manera d'entendre qui som i això suposa també novetats en les maneres d'accedir al fet religiós, de relacionar-nos amb la divinitat o de reflexionar sobre les nostres esperances humanes. Les teòlogues, per tant, hem d'explorar formes epistèmiques de relació diferents i mantenir-nos vigilants perquè les novetats neurocientífiques, tecnològiques o informàtiques no repeteixin sense més ni més estereotips sexuals, reproductius o capitalistes. Com veiem, és molt el que hi ha en joc.

Cada vegada som més conscients de la incidència que les tecnologies i les anomenades "ciències de la vida"

exerceixen en la nostra intimitat, al mateix temps que descobrim el seu poder transformador sobre les nostres identitats. No obstant això, no estem tan acostumades a pensar que tingui alguna cosa a veure amb la nostra vida creient. Per això, relacionar la interioritat i les tecnologies, així com atendre el que esdevé en el nostre cervell és per a mi una aposta teològica ineludible. Estic convençuda que es tracta d'un desafiament intel·lectual que ens ajudarà a llegir políticament el món en el qual vivim i també a imaginar escenaris diferents per a les vides de les dones.

Precisament, és aquesta una de les capacitats que m'agrada més de l'exercici teològic ja que, d'una banda, sempre ens aproxima a desvetllar el sagrat en el món i, a la vegada, ens obre horitzons

que provoquen constantment la nostra imaginació, perquè l'(in)esperat esdevingui. Així que la tasca teològica en un món (ciber)connectat ha de fer, d'una banda, lectures crítiques de les propostes noves –hermenèutica de la sospita– que li ofereixen les ciències i, alhora, fer la seva pròpia proposta teològica –hermenèutica propositiva– que ens aproxima a la salvació i l'alliberament.

Com a exemple d'aquestes possibles lectures teològiques em referiré a dues novetats que ens embolcallen i que potser ens hagin passat desapercebudes. Una és el coneixement augmentat i l'altra és la visualització de la nostra interioritat. He triat aquestes

1. Evangeli segons Marc 8, 29 i a Lluc 9, 20.

dues pràctiques, que mereixen una descripció molt més detallada, perquè poden ajudar-nos a dibuixar el marc en el qual ens movem i a entendre la complexitat del món a qui assistim. Les dues capacitats –coneixement augmentat i visualitzacions– apareixen de la mà de les tecnologies i de les ciències innovadores, com són les neurociències. I encara que són molt diferents entre si, tenen en comú que s'esforcen per desvetllar la nostra interioritat i ens ajuden a pensar el lloc que ocupem dins del capitalisme digital. Per aquest motiu em sembla interessant col·locar-les juntes per subratllar la urgència teològica a la qual apunten. Doncs, la nostra tasca com a deixebles i investigadores, encara enmig d'aquestes novetats, és respondre sempre a la pregunta llançada per Jesús: "i vosaltres, qui dieu que sóc jo?"

1. El coneixement augmentat

La primera d'aquestes capacitats és el coneixement augmentat. Aquest terme descriu els canvis experimentats en les maneres de comunicar-nos i

d'entendre la realitat fruit de la nostra relació amb les tecnologies i els canvis que generen². Aquesta interrelació modifica la manera d'acostar-nos al món, com és captat i com parlem d'ell, i dóna pas al que en diem un canvi cognitiu augmentant-ho. És a dir, amplia físicament les nostres possibilitats de comunicació a través dels dispositius tecnològics. A la vegada, també fa que brollin altres llenguatges, símbols i valors que abans no percebíem. Per exemple, el valor de la immediatesa, de la pressa, de l'evidència, de la celeritat o de la individualitat i que decreixen uns altres com l'empatia.

Per entendre això d'una manera més clara us proposo un senzill exercici. Penseu per un moment i busqueu algun espai de la vostra vida quotidiana en el qual no utilitzeu o no tingueu a prop algun dispositiu tecnològic connectat a Internet. Sí, a mi em succeeix igual. Cada vegada tenim menys llocs en els quals aparells mòbils, dispositius connectats, tauletes o polseres que registren part de les nostres activitats vitals, no són presents. Es tracta, per tant, d'una presència activa que monitoritza els nostres òrgans, posa

llenguatge als bioritmes que generem i els converteix en visualitzacions que arriben fins a nosaltres a través de pantalles sempre connectades³. Aquesta activitat, gairebé constant, entre la tecnologia, els dispositius electrònics i la vitalitat dels nostres cossos reclama que compreguem les seves dinàmiques i els seus efectes. I fer-ho solament és possible, si deixem de percebre'ls com si fossin externs a la nostra vida o com a mers objectes estàtics. Més aviat succeeix l'oposat, ja que les relacions que establim amb ells són "dinàmiques"⁴. Un exemple apareix en el nostre llenguatge comú quan diem: "M'he quedat sense bateria", o "t'ho diré per WhatsApp". Així que hem d'estudiar aquestes dinàmiques com un conjunt relacional fruit entre les persones, la matèria humana i la tecnologia, i des d'aquí analitzar les pràctiques i les possibilitats que obren per a les teologies.

El feminisme de la ciència, amb autores com Donna Haraway, Londa Schiebinger, Fausto-Sterling o Judith Wajcman, ens han fet veure almenys dos aspectes fonamentals. Un és que l'estudi de la relació interactiva amb les tecnologies ha de realitzar-se sempre tenint en compte la interacció constant que es dóna entre el "sexe" i la categoria de "gènere". L'altre ha estat el recordar-nos que el feminisme succeeix sempre en la materialitat dels nostres cossos i, com a tal, ha de ser investigat. Subratllar tots dos aspectes ens ha vingut molt bé. En primer lloc, perquè ens reforça el principi ètic necessari que tota recerca està saturada políticament. És a dir, en ella bolquem sempre les nostres comprensions del món. Això fa que qüestionem què entenem quan diem que la ciència –tota ciència, àdhuc la teologia– és objectiva; que es recolza en principis evidents o d'autoritat; o bé que, mostra la veritat de la realitat, sigui aquesta natural o la que mostren els textos bíblics.

2. La visualització en ciberespai i la sobreexposició del nostre interior

En cadascuna d'aquestes qüestions, les teologies feministes crítiques tenen molt per aportar. Aquestes afirmen que objectivitat o evidència no poden brollar exclusivament del mètode científic, sinó que necessiten interpretacions posteriors i referències al context cultural per no ser sinònim

de pràctiques poc ètiques i acrítiques. Sovint, per exemple, en les teologies bíbliques, deixar de banda les referències al context, als mons vitals en els quals s'escriuen els textos o oblidar la influència exercida per les dones en l'elaboració d'aquestes retòriques ha suposat repetir estereotips sexistes o apuntalar de nou violències racistes i colonials. Enfront d'aquestes pràctiques, les hermenèutiques bíbliques crítiques intenten contrarestar aquestes deficiències científiques i busquen camins ètics en les seves pròpies pràctiques alliberadores.

En aquests moments, apareixen perspectives teològiques noves, com és la neuroteologia fonamental que, al costat de les teologies feministes, postcolonials i queer impulsen aquestes pràctiques alliberadores. Totes elles, malgrat les seves diferències, s'ocupen de la corporalitat, de com són culturalment llegits els nostres cossos, com són visualitzats en Internet i quines identitats noves generen. La neuroteologia fonamental atén al significat material, biològic i a la seva presència en el ciberespai, ja que es troba enmig de les ciències, les teologies i les tradicions religioses o espirituals⁵. Una de les seves metes principals és descriure com respon la nostra vida neuronal davant creences i experiències de transcendència. Per primera vegada, ens trobem amb una disciplina científica que estudia aquests fenòmens com a esdeveniments que succeeixen entre les nostres neurones.

El feminisme filosòfic de Simone de Beauvoir ens va fer despertar, gairebé per complet, del somni aquell en què la biologia era la nostra desti-

nació. Amb la màxima que "dona es fa no es neix" deixem una miqueta apartada la materialitat –biològica, física i mental– de la nostra existència. Ara, la presència de la neuroteologia i de les cibertecnologies ens fan tornar la mirada i preguntar-nos, per exemple, què significa teològicament que les nostres experiències religioses, les nostres concepcions sobre la divinitat i els símbols que ens permeten viure la sacramentalitat "resideixen" en el nostre cervell i, alhora, també són "viscuts" a Internet. Les preguntes es multipliquen, especialment quan ens adonem que estar vius equival, cada vegada més, a exposar les nostres experiències a les xarxes socials.

3. Coda: esperances i propostes

Tradicionalment hem tingut una comprensió cardiocèntrica del fet religiós, centrada en una simbologia i en un llenguatge on el cor era la seu de les passions, dels afectes i de la comprensió del fet diví. Podem comprovar-ho en qualsevol text bíblic, però les neurociències han desplaçat aquesta perspectiva que es presenta per una altra que és cervellcèntrica. I és que ara sabem que cervell-ment és el lloc que emmagatzema les experiències, organitza memòries i dóna sentit a les nostres existències.

Les neurociències han posicionat en poc temps el cervell com l'òrgan de la nostra individualitat, les nostres relacions, les capacitats cognitives o malalties, que són llegides ara a partir del que succeeix en el seu interior⁶. Algunes de les tasques de la neuroteologia fonamental consis-

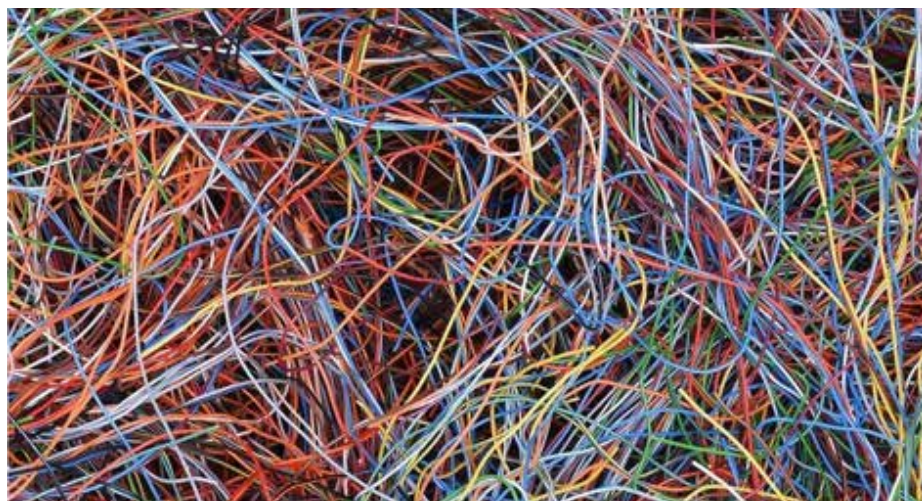
Tradicionalment hem tingut una comprensió cardiocèntrica del fet religiós, centrada en una simbologia i en un llenguatge on el cor era la seu de les passions, dels afectes i de la comprensió del fet diví. Podem comprovar-ho en qualsevol text bíblic, però les neurociències han desplaçat aquesta perspectiva que es presenta per una altra que és cervellcèntrica.

teixen a alertar que cervell-ment no és una entitat que funcioni sense el cos, sense la història o sense el context que modela constantment les nostres vides. Hem de ser capaços de llegir teològicament què suposa per a nosaltres que la corporalitat estigui sempre bolcada a través de dades en pantalles connectades. Al mateix temps, hem de valorar si l'augment cognitiu al qual assistim modificarà la nostra percepció del sagrat, o quines identitats religioses sorgiran en Internet, ja que és un dels espais que més freqüentem i, per tant, on experimentem la trobada amb la divinitat⁷. Com veuen, els reptes que s'obren per la neuroteologia fonamental crítica són molts.

Montserrat Escribano Cárcel

Doctora en teologia

(Traducció)

2. Éric Sadin. *La humanidad aumentada. La administración digital del mundo*. Caja Negra Editora, Buenos Aires 2017.

3. Remedios Zafra. *Un cuarto propio conectado. [Ciber]espacio y [Auto]gestión del yo*. Fórcola, Madrid 2010.

4. Anne Balsamo. *Designing Culture. The technological Imagination at Work*. Duke University Press, Duke 2011.

5. Andrew B. Newberg. *Principles of Neurotheology*. Ashgate, Farnham 2010.

6. Adela Cortina. *Neuroética y neuropolítica. Su gerencias para una vida moral*. Tecnos, Madrid 2011.

7. Montserrat Escribano Cárcel. "Intimidad humana: ciencias de la vida, neuroteología fundamental y ciberfeminismo". *Revista Ex æquo* nº 37. DOI: <https://doi.org/10.22355/exæquo.2017.37.00>.

LA NATURA I L'ÉSSER HUMÀ SEGONS EL GÈNESI

El text (Gn 2,4b-8.15-24)

“Quan el Senyor-Déu va fer la terra i el cel no hi havia cap matoll ni havia nascut l'herba, perquè el Senyor-Déu encara no havia fet ploure, ni existia cap home que pogués conrear els camps. Però de dintre la terra pujava una humitat que els amarava en tota la seva extensió. Llavors el Senyor-Déu va modelar **l'home** (*ha'adam*) **amb pols de la terra** (*ha'adamah*). Li va infondre l'alè de vida, i l'home es convertí en un ésser viu. Després el Senyor-Déu plantà un jardí a l'Edèn, a la regió d'orient, i va posar-hi l'home que havia modelat” (2,4b-8).

“El Senyor-Déu va prendre l'home i el va posar al jardí de l'Edèn perquè el conreés i el guardés. I li va donar aquest manament: **Pots menjar dels fruits de tots els arbres del jardí. Però no mengis del fruit de l'arbre del coneixement del bé i del mal, perquè el dia que en mengis, tingues per cert que moriràs.** Llavors el Senyor-Déu es digué: «No és bo que l'home estigui sol. Li faré una ajuda que li faci costat.» El Senyor-Déu va modelar amb terra tots els animals feréstecs i tots els ocells, i els va presentar a l'home, per veure quin nom els donaria: cada un dels animals havia de portar el nom que l'home li posés. L'home donà un nom a cada un dels animals domèstics i feréstecs i a cada un dels ocells; però no va trobar una ajuda que li fes costat. Llavors el Senyor-Déu va fer caure l'home en un son profund. Quan quedà adormit, prengué **una de les seves costelles** i omplí amb carn el buit que havia deixat. **De la costella** (*tséla*) que havia pres a l'home, el Senyor-Déu va fer-ne la dona, i la presentà a l'home. L'home exclamà: **Aquesta sí que és os dels meus ossos i carn de la meva carn! El seu nom serà «dona», perquè ha estat presa**

de l'home. Per això l'home deixa el pare i la mare per unir-se a la seva dona, i des d'aquest moment formen una sola carn” (2,15-24).

Mirem d'interpretar-lo

L'ésser humà té una tasca a fer, la de dominar la natura. Ara bé el domini queda limitat al món vegetal de la terra (Gn 1,29-30), que és donat com a aliment. L'ésser humà no té necessitat de matar els animals per a menjar i sobreviure. Els humans han de tenir cura del jardí. Els humans, els animals i els vegetals creixen a partir de l'humus comú. Els humans però tenen l'alè diví, fet que col·loca l'ésser humà en una posició singular que es concretarà en cuidar el jardí. L'ésser humà és responsable de conrear i tenir cura del jardí que se li ha confiat. I s'estableix una relació de reciprocitat amb el món vegetal, que dóna fruit per als humans si aquest el serveixen (= cuiden).

Donar nom als animals és una manera de dominar sense emprar la violència. L'ésser humà no pot assemblar-se a Déu si no domina la pròpia animalitat. L'ésser humà és singular no tant per la seva natura (prové de la pols de la terra, com els vegetals i els animals), sinó per la seva funció que li ve donava per l'alè diví rebut. Una funció al servei de la natura. Un servei que porta harmonia (cf. Is 11,5-9).

El primer ésser humà és anomenat *ha'adam*, perquè prové de la pols de la terra (*ha'adamah*). Déu alena damunt d'ell i li infon una singularitat respecte a la creació, i d'aquest ésser humà singular en fa dos sense que cap dels dos no en tregui l'entrellat. La tradició parla de costella quan tradueix la paraula hebrea *tséla*, però sembla que significa més aviat «costat». Per tant, el relat de la creació de l'home i de la dona

seria la descripció de la divisió d'un ésser genèric en **dos costats**. Quan el **Senyor-Déu** modela un dels dos costats com a «dona», la diferencia abans de presentar-la a l'home; per tant, l'ofereix com a do, com a regal. Un costat és regalat a l'altre. L'ajuda per a no estar sol és un regal, que et posa en relació amb l'altre. La relació no exclou ni l'acarament ni l'enfrontament. El fet que l'ésser humà caigui en un son profund significa que l'origen del jo i de l'altre s'esmuny, resta un misteri, ningú no té accés a allò que fonamenta la pròpia identitat ni tampoc la de l'altre. Ambdós esdevenen ajuda per a combatre la soledat, l'aïllament, la no relacionalitat.

Després que la dona ha estat presentada a l'home, l'home exclama: **Aquesta sí que és os dels meus ossos i carn de la meva carn! El seu nom serà «dona»** (*'ishà*), **perquè ha estat presa de l'home** (*'ish*). Aquí l'home se situa davant de la dona i se'n diferencia. I el seu crit és d'embadaliment (encantament).

Però cal notar que el narrador descriu que l'home parla de la dona i no li parla; en efecte, una cosa és parlar d'algú i l'altre parlar-hi. La dona no és interlocutora, sinó objecte del seu breu monòleg. L'home es comprèn des de sí mateix, afirmant que és «os dels **meus** ossos i carn de la **meva** carn». I quan diu que ha estat tret d'una part de sí mateix no entén el que ha passat, ja que el narrador diu que ambdós han estat trets del mateix **ésser humà**, essent cadascú un costat del mateix **ésser humà**. A més l'home no rep la dona com a do del Senyor, sinó que pensa que la dona depèn d'ell, atès que és una part extreta d'ell. Així doncs, als seus ulls (apareix la visió masculista),

Els relats dels orígens (Gn 1-11) volen explicar molts perquès. D'on ve el mal, la diferència, el conflicte i les guerres, el fet que la terra sigui la nostra casa comuna (tots hem estat creats per Déu i tot és bo).

la diferència de la dona queda al marge. Heus ací que el narrador explica el fet que l'home és el qui defineix el que és la dona, i no s'adona que és un regal de Déu i que ambdós són un regal de Déu per a l'altre, i que Déu vol que l'ésser humà sigui relacional,

tot assumint la diferència, no dominant-la ni eliminant-la, la diferència és un do de Déu. L'amor creix a partir de reconèixer la diferència de l'altre, entrant-hi en diàleg, no dominant-lo. Home i dona esdevenen una sola carn, una unitat en la diversitat, una **comunió**, són u tot i ser diferents, no perden la pròpia singularitat, que és un regal de Déu.

En resum, cadascú és alhora humà i diferent, i el que fonamenta aquesta diferència ens supera, entrem en el misteri i no la podem dominar ni reduir o eliminar. Tothom és únic en l'amor, que creix en diàleg, s'arrela en la llibertat i l'acceptació de la diferència (cf. 1Co 13,4-7). L'home no **pren** la dona sinó que s'hi uneix en la diferència.

Reflexió final

Els relats dels orígens (Gn 1-11) volen explicar molts perquès. D'on ve el mal, la diferència, el conflicte

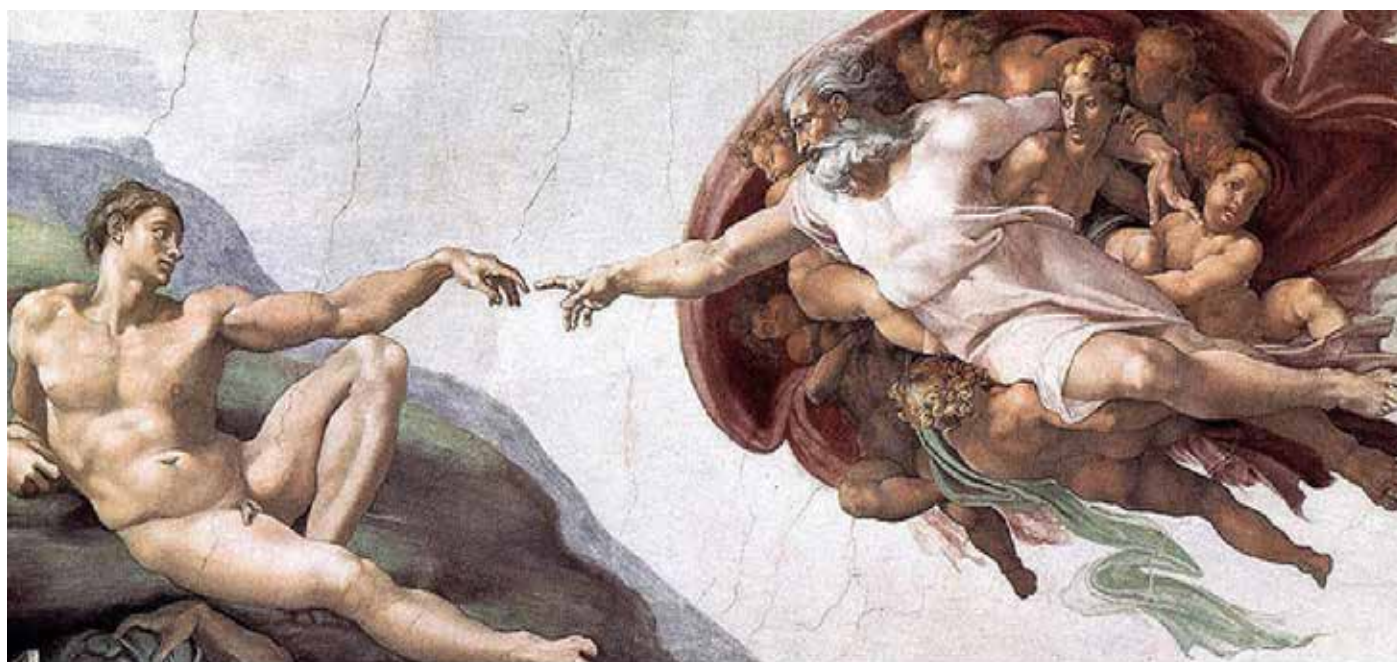
i les guerres, el fet que la terra sigui la nostra casa comuna (tots hem estat creats per Déu i tot és bo).

En el relat de la caiguda (Gn 3), es narra que el mal no ve ni de Déu ni l'ésser humà, és un misteri (la serp, imatge del diable, és allò que porta divisió, discòrdia o zitzània, sospita, enveja). L'ésser humà pot ser indiferent a l'altre, pot voler prescindir de Déu i de l'altre, perquè ha estat creat lliure i diferent a la resta del món creat.

En el relat de Caïn i Abel (Gn 4) es narra l'inici de la lluita fratricida, arran de no voler dialogar amb l'altre, ni d'acceptar-ne la singularitat.

I el relat de Noè explica fins a quin punt molesta a Déu la violència humana. Déu no deixa mai d'estimar-nos i d'educar-nos a dialogar amb l'altre i acceptar-ne la diferència. Déu ens ha creat per a la relacionalitat. Per això Jesús es relaciona amb tothom, també els exclosos i sobrants.

Jaume Fontbona

La Creació d'Adam

Interpretació extreta a partir de l'obra de Miquel Angel Buonarrotti (1511) Capella Sixtina del Vaticà

Del buit format pel braç esquerre de Déu/baró emergeix la Saviesa/dona com un element del misteri diví: Déu la mira, i al mirar-la, descobrint el més pròg de la seva vida, de manera que,

a partir d'ella (la dona divina), pot crear amb l'altra mà l'Adam baró. D'aquesta manera es pot afirmar que en la dona Saviesa s'hi troben en germen tots els éssers (i en especial els humans).

13 FEBRER 2018, EL BISBE PERE CASALDÀLIGA I PLA, COMPLEIX 90 ANYS

Nosaltres que vàrem tenir la riquesa de compartir quatre dies amb ell, sempre estem disposades a parlar del nostre estimat bisbe. En les nostres vides hi ha hagut un abans i un després de l'estada a l'Araguaia.

A "Paraules i fets de Dones" num. 73, hi apareix aquesta experiència, però certament després de més de tres anys d'aquellencontre, volem reafirmar que la descoberta ha fet pòsit en nosaltres. Tant de bo que aquest record ens permeti, sempre, perseverar en el que ens va suggerir conèixer personalment l'estimat Pere.

Ens agradaria molt saber exposar el que vam descobrir. Intentarem desgranar alguns dels fets de la vida del bisbe, per ajudar a conèixer-lo una mica més.

El seu amic Parkinson. Una persona plenament afectada per aquesta malaltia que condiciona tota la seva vida. La dificultat en la parla; ell tan acostumat a conversar amb tothom. Una mobilitat del seu cos totalment afectada. I mai, mai li vam escoltar una paraula de queixa, ans al contrari, és una persona amb un gran sentit de l'humor. Qui de nosaltres anomenaria una malaltia d'aquestes característiques com "un amic"?

Ell diu: "*Viure és conviure*". Això és el que fa amb el seu amic Parkinson.

L'atenció que dedica a tothom. Compartir una estona, o per exemple dinar amb ell, vol dir que s'interessa per a cadascuna de les persones que hi participen. Està pendent en tot moment de si has menjat prou, si t'agrada... Pregunta, dialoga, comparteix. No hi ha detall per insignificant que sigui que se li escapi a la seva observació.

Diu: "*Allò que em fa és el que dono, no pas el que tinc. Com més dono, més tinc, perquè sóc mes. Com més tinc i menys dono, tinc menys, perquè sóc menys.*"

Palau episcopal. El seu "palau" no es distingeix per a res de les cases de l'entorn. La seva voluntat ha estat viure sempre igual que els seus veïns, no disposar de cap privilegi. A casa seva no hi ha cap porta tancada, s'hi pot entrar sempre. Hi va arribar el 30 de juliol de 1968.

Manifesta: "*Voldríem viure la mundialitat de la solidaritat*"

Assabentat que viatjàvem a l'Araguaia per visitar-lo, ens va sorprendre a l'arribada que teníem programats, si ens venia de gust, els

dies d'estança. Va comportar poder gaudir dels llocs més interessants.

Centre Comunitari Tia Irene Aquí vam tafanejar l'arxiu que hi ha en el Centre. Per cert, allà hi vam poder veure fotografies de la visita de la M. Pau i la M. Antònia. Com diu la dita: una imatge val més que mil paraules" ho vam poder constatar en aquesta visita, perquè vam tenir accés a saber per exemple que:

- ✓ Totes les persones que ell ha rebut a casa, fossin caps de govern, responsables dels pobles indígenes, personalitats importants, persones com nosaltres que simplement el volíem saludar, etc. sempre les havia rebut en la mateixa estança.
- ✓ En la seva consagració com a bisbe, el 28 d'octubre de 1971, va utilitzar un rem de fusta com a bàcul i un barret de palla com a mitra.

Hi hauria tant per comentar...

Recordem paraules seves "*La solidaritat ha de ser sempre crítica i autocrítica, i hem d'intentar comprendre la fragilitat dels processos humans*".

Compromís de vida. Aquest compromís el va enfrontar a terratinents, latifundistes, i a la pròpia jerarquia de l'església. Sempre el seu objectiu ha estat i són, els pobres, els exclosos, els silenciats.

Queda molt reflectit en la pel·lícula "*Descalç sobre la terra vermella*". Va preguntar-nos si l'havien vist i va confirmar-nos que tot, tot el que hi surt, és absoluta veritat.

Entre aquestes persones silenciades té molt present les dones en el si de l'església catòlica. El primer dia que vam participar de la preciosa pregària del matí, ens ho va recordar.

Paraules del bisbe Pere: "*Déu és més mare que pare. Però l'Església s'ha anat inculturant a un món masculista. No hi ha raons ni bíbliques ni teològiques que impedeixin l'ordenació de les dones*"

Catalunya. Una altra fet que volem reflectir. Tot i que des que va arribar a l'Araguaia no ha estat mai més a Catalunya; està al corrent absolutament de tot. Dona la impressió que hi viu. No existia cap notícia que no la sabés. Pensem que estima tant a Catalunya com a l'Araguaia del Mato Grosso.

Mare

*Rosa d'abril florint per tu el meu cor
i un mont-serrat de penes i alegries
la tendresa creixent del teu record.*

*De lluny estant, més mare et tornaries,
la mar enmig, la comprensió i la mort,
tot i fonent-se en un els nostres dies,
mentre el teu fruit arriba a la tardor.*

Pere Casaldàliga

Volem constatar la gran emoció al saludar-lo a l'arribada i no cal dir la gran tristor però també el goig d'haver-lo conegut, en el moment del comiat. Aquella mirada, aquella abraçada, mai, mai serà possible oblidar-les. Un home que el percep com fràgil, però amb una fortalesa que és del tot impossible que no et deixi petjada.

Bisbe Pere t'estimem!

Rosa Prats i M. Dolors Figueras

QUIÉN ALIMENTA REALMENTE AL MUNDO

VANDANA SHIVA

En aquest llibre la Vandana ens parla de la importància de la alimentació i de la necessitat de conrear i guardar les llavors per poder-les plantar en anys posteriors. En aquest apartat són les dones les grans productores i conservadores d'aquesta mena de cultius. També ens consciencia en el respecte i l'amor a la terra que ens dona els seus fruits perquè ens poguem nodrir correctament sense esgotar la natura.

També ens informa de la manipulació i l'engany de les multinacionals que imposen el sistema d'agricultura intensiva i transgènica davant l'agricultura familiar amb la coseqüent destrucció dels camps i la crisi de fam que això provoca. Suposa

un greu per les/els camperols que amb la seva forma de conreu tradicional podien donar suport a les seves vides i menjar en bones condicions. Aquest comportament per part de les grans empreses, que només cerquen el benefici econòmic, és la conseqüència de la fam al món. Així constatem com el que ens venen com la gran solució és l'arrel del problema.

Aquest és un llibre molt interessant perquè ens dona dades reals i comprovades que ens aporten arguments per tal de treballar per canviar i revertir la situació tan negativa en la que estem vivint. Paga la pena llegir-lo.

Per saber més sobre el tema, consultar els llibres i els articles de

Esther Vivas, Gustavo Duch, Yayo Herrero, Alicia H. Puleo, Josep Pàmies.

Associació: Dolça Revolució
Revista: Opcions

TORNAR

Després d'un temps d'estar allunyada del Col·lectiu, fa uns mesos vaig decidir tornar a participar en el Memorial i a seguir una mica les activitats que es porten a terme.

M'he tornat a fer sòcia, per

militància i per reconeixement de la tasca i objectius que té el Col·lectiu, recordant totes aquelles coses que, en el seu moment, em van fer feliç i que donaven resposta als meus interessos feministes i religiosos.

Tot i estar ubicada a Barcelona, en la meua primera etapa vaig gaudir d'algunes estones amb el grup de Girona entranyables. I és això el que voldria comentar en aquestes línies.

Recordo encara, amb un somriure, el sentiment de sentir-me acollida i estimada al llarg de totes les hores passades amb les dones de Girona, en les que es notava (i espero que sigui essent així) una relació més enllà de l'associació. El que sempre em sorprenia i alhora m'agradava, era el fil de complicitat i estimació que les unia. Compartien, a més de les trobades i activitats pròpies del Col·lectiu, les experiències positives i negatives de la vida quotidiana. Sabien qui estava malalta i la visitaven, qui tenia una alegria i la celebraven. Quina tendresa em feia saber que organitzaven algun sistema de recollida de les companyes amb mobilitat reduïda perquè poguessin participar en les reunions, els videofòrums, les celebracions!

Durant alguns anys vaig assistir a algunes de les diferents activitats, cursos i celebracions que preparaven les dones gironines. Un seminari sobre el deixeble estimat de Jesús (que resulta que era Maria de Magdala!) em va resultar molt estimulador. Hi vam participar força gent de Barcelona. Un luxe saber que les portes

del CDE de Girona sempre estaven ben obertes!

I l'excursió a Pineda organitzada per Girona per a tot el Col·lectiu? Vam visitar una ermita i totes ens vam disposar en el presbiteri. I alguna pregària amb una comunitat monàstica? I algunes celebracions del 22 de juliol, dia de la nostra patrona, Maria Magdalena? I aquella celebració que vam fer en una petita capella de la parròquia de Sant Pau, que ens va aplegar a una vintena de dones i vam viure d'una manera especial? Tot servia d'excusa per trobar-nos, sentir-nos a casa, viure el seu dinamisme, caliu i acollida!

No puc acabar sense dir com cada cop que tornava de Girona i d'estar amb algú del CDE o sortir d'una activitat, pensava com elles encarnaven el teixit fort i tendre alhora que s'estableix entre les dones, relació d'amistat, ajuda, franquesa... i molta mobilització... Tantes activitats sorgides d'un grapat de dones amb empena i que, a poc a poc, van tenyint-se de cabells blancs. I de tant en tant, una trucada em feia saber que alguna coneguda ja descansava en Déu Pare-Mare. Acompanyar la vida, acompanyar la mort.

I un cop a casa, la imatge de Maria de Magdala que identifica el Col·lectiu, corrent a donar la bona nova, em recordava l'estona compartida amb les companyes gironines... I ja posats, bona Pasqua!

Maria Rivero i Galindo

EL CURS DE FORMACIÓ EN LA SEU DEL CDE

A partir del que es va fer al curs passat respecte al diaconat, aquest any hem donat un pas més i s'ha enfocat vers els **ministeris en l'Església** en un sentit més ample. Per aquesta raó, la primera de les conferències va ser la de **Christina Moreira**, de Santiago de Compostela, capellana, sota el títol **L'ordenació femenina des de la perspectiva feminista**. Davant la impossibilitat de poder reproduir tota la conferència, oferim només unes ratlles a manera de tast. Conferència es pot trobar sencera a la pàgina web.

"L'ADN feminista el portem a la sang des dels temps de Jesús i abans i tot. Ell va heretar una societat en la qual era molt difícil ser dona, poder-hi opinar, tenir autoritat fora de casa, acostar-se al sagrat... Som les hereves de les seves deixebles, -apòstoles?- Les trobem no solament en els silencis i en el servei, sinó també en els relats, com en la profetessa Anna, la segona

comparsa d'Emmaús, les que acompanyaven a Jesús per tot arreu... sempre sense rang. Es troben a l'ombra, xiuxiuegen en silenci, ningú es fixa en elles, sols quan el Mestre sembla que els dona importància... [...]

Fins i tot a l'Església li convé interessadament que les dones estiguin presents en tots els àmbits perquè no fóra bo continuar amb mig cervell, un sol ull, una sola orella... en definitiva, amb la meitat de total el seu potencial humà".

Acabada la conferència i el diàleg que en va seguir, vam celebrar el memorial tot agraint a la Christina les seves paraules: *Aquesta coincidència (de desigs i esperances) ens mostra la necessitat que tenim al s. XXI de treballar per a fer avançar la nostra Església. I per això, no hi ha res de millor que seguir els ensenyaments respecte de les dones i que sapiguem trencar amb valentia les lleis que ens marginen, imposades, des de segles, pel patriarcat eclesiàstic.*

Les altres dues conferències van ser, primer, sobre els **Moviments de catòliques ordenades com a sacerdots i com a bisbes**, seguint el text de Teresa Forcades. I acabarem el curs amb la conferència de l'Ana Gimeno sobre **Els ministeris de la dona en l'Església**.

Si recordem el que es va fer al primer semestre, un repàs històric sobre el Cristianisme, i ens adonem del que estem fent ara, apunt d'acabar, creiem que estem donant prou elements de reflexió per a pensar, una vegada més, sobre la (i les) dona en l'Església.

FORUM CRISTIANISME I MÓN D'AVUI - VALÈNCIA-

Felicitats pel n. 30

Com cada any, els organitzadors del Fòrum de València, han preparat i han invitat al Fòrum d'aquest any, que ja és el que fa número 30!! Vagi per endavant la nostra felicitació i els millors auguris per les successives edicions..... ¡que no ens han de faltar! Que no poden faltar per la riquesa que suposen per a tota la comunitat valenciana, per l'Església de València i per a totes les persones que en podem gaudir.

D'aquests Fòrums, no sols valorem l'alt nivell del contingut, sinó també, i sobretot, el treball d'equip que s'hi descobreix darrere, de tants homes i dones que s'hi han esmerçat durant tant anys.

"REPTES DEL CRISTIANISME PER A SER SIGNIFICATIU I ALLIBERADOR AVUI"

Com apunta el lema, el Fòrum ens convidava a reflexionar sobre els reptes que tenim els cristians/es avui dia. Com cada any, hi hem assistit una representació del Col·lectiu per a compartir amb tots aquelles dones i homes que des de fa 30 anys intentem obrir-nos vers una transformació de nosaltres mateix@s i de la nostra Església que, sent sempre estimada, comprenem també que li cal una resposta ferma i clara respecte a tot el que fa referència al laïcat -homes i dones- en vistes la construcció d'unes estructures més evangèliques.

Fem nostre el desig que expressa la convocatòria quan diu que "*continuem plantejant-nos què*

hem de fer en relació a les causes i conseqüències d'aquest Sistema Econòmic injust, la situació de les dones en la societat i en la Comunitat Cristiana, la part de l'Església que no pren postura per evitar el patiment i la misèria existent al nostre voltant, la corrupció política generalitzada, el retall constant de drets i llibertats, l'autoritarisme en les democràcies, l'agressió continuada al medi ambient, la sobreexplotació dels recursos" [...] I ens sentim tocades quan fem nostre allò de "*Si la Comunitat Cristiana no serveix al món, no serveix per a res*" Un compromís que podem fer nostre allà on siguem i amb les possibilitats, poques o moltes, que puguem tenir. La reflexió es va fer al voltant de les següents ponències:

Bernardo Pérez Andreo, Dr. en Teologia i professor de l'Institut Teològic de Murcia OFM, va plantejar **com Afrontar les qüestions més rellevants i urgents del món actual.** Cal buscar noves paraules i símbols per expressar nous sentiments sorgits de l'aprofundiment en la fe.

La segona ponència-debat l'escoltàrem de Emilce Cuda Dunbar, Dra. en Teologia i professora de la Universitat Nacional Arturo Jauretche de Buenos Aires. Tenia per títol:

Església "en eixida" per l'alliberament del món. El to feminista i la seva clara exposició van clarificar els mots "*en eixida*" per "*l'alliberament del món*" on cal anar, i no esperar que vinguin.

La taula rodona portada per Charo Castelló i Hector llueca, ella del MMTC (Moviment Mundial de Treballadores/ors Cristians) i ell, Dr. en Dret i professor del *Dret del Treball* de La universitat de València i també Inspector de Treball, presentaren les dificultats que es viu en el món del treball, tan "ben organitzat" pels corrents capitalistes, que no van precisament a favor del món del treball i menys del femení. El tema era: **que demanen al cristianisme els moviments populars per tal que siga força transformadora de la nostra societat.**

La tercera ponència fou portada per l'amiga Teresa Forcades, a la que es va demanar que es centrés en **les Propostes més significatives per a la renovació del cristianisme des de "L'alegria de l'Evangelí" o la "Laudsto sii".**

És important entendre en profunditat les paraules transformadores que ens transmet el Papa i la possibilitat que marquin la nostra actuació dins el quefer de la l'Església i del món actuals. Un dia i mig ben aprofitat també per a saludar amigues i amics de tants anys i constatar com l'evangelí ens fa transformar la injustícia del món en esperança, si les nostres accions són coherents.

Agraïm a la vida aquests espais de comunicació, pregària, amiat i solidaritat per a no defallir davant les contrarietats, vinguin d'on vinguin. Us animem a participar-hi. Us diem de veritat que ens fa molt bé.

M.Pau Trayner Vilanova

PREGARIES

Que la Pasqua Florida que estem vivint rejuveneixi la nostra ment i el nostre cor per seguir amb coratge el camí del Col·lectiu de Dones en l'Església per la Paritat o no ens

cansem de reclamar els nostres drets a aquesta Institució tant excoent de l'element femení que, per altra part, omplim majoritàriament els deis temples.

Nuria Raventos

El passat dia 8 de febrer va traspasar la Nuria, una gran dona. En la seguretat de que ella resta en el cor de les moltes persones que la van estimar i en la certesa de que, com a creients, sabem que gaudeix de la plenitud de l'amor.

Gràcies pel vostre exemple de vida plena que ens heu donat i que ens fa bé i ens en continuarà fent.

PRESENCIA DEL COL·LECTIU

• Assistència al **Dia Mundial de la Pregària** preparada pel país de SURINAM, Amb el lema **Tota la creació de Deu es bona** (Gn. 1,1-31). 2 de març 2018

• **Fòrum Cristianisme i Món d'Avui: "Reptes del Cristianisme per a ser significatiu i alliberador avui"**. València, 24-25 de febrer. (Vg. Article)

• A la **parròquia de Mare de Déu de Port. 3 de març**

La parròquia de Santa Maria del Port, al barri de la Marina de Barcelona, acaba de celebrar el mil·lenari de la capella dedicada a la Mare de Déu, construïda pels pescadors d'aquell barri, al segle XI, sota l'advocació de la Mare de Déu del Port, ja que el mar arribava, en aquell moment, fins aquest indret.

En el marc de les celebracions, vaig participar en un recés sobre Maria, el que em va permetre fer pensar en una relectura de la seva vida a la llum dels evangelis. Feta l'exposició, vaig proposar un treball d'aprofundiment per grups dels quals en van sorgir unes expressions personalitzades de l'**Ave Maria**, fetes amb un llenguatge més actual i entenedor per als homes i dones d'avui. Un exercici que va donar peu a exterioritzar la comprensió d'aquell important esdeveniment. Heus ací les **Ave Maria** que van sorgir:

Yo te saludo María, estás llena de ilusión,
de compromiso y de esperanza.
El futuro está en ti.

Tu eres un bien en la vida y en nuestra Sociedad
y bendito es el gran regalo que nos has dado...., Jesús,
la humanidad que está en todos nosotros.
Santa María, Madre de Dios y madre nuestra,
ayúdanos tal como somos,
con nuestras luces y nuestras sombras
y acompáñanos siempre hasta nuestra Pascua final.

El Señor se ha fijado en ti
en tus peueños y grandes dones
para aydarle en su causa.
Hay un lugar para ti y para tu fruto.
Eres santa porque
alumbras a Dios en la tierra.
Ayúdanos en nuestra debilidad
desde ahora hasta el momento final.
Santa Maria del port, 1000 anys.

Quan s'escola l'Esperit, la pregària surt del cor. M. Pau Trayner Vilanova

• **El dia 5 de març, participació a la taula rodona organitzada per l'Acció Cultural de Nou Barris**, a l'escola Toni i Guida.

• Assistència la Palau del Parlament de Catalunya, en motiu de la Setmana Mundial de l'harmonia interconfessional, organitzada pel Parlament de les Religions, amb el lema **Religions compromeses en el repte de la pau.**

• **El 21 d'abril. Sector de dones de la GOAC**. Jornada de reflexió Par. Sta Madrona C Tapioles 10.

Xerrada de Pepa Torres : SER DONES CREIENTS I FEMINISTES.

• **30 d'abril jornada amb la JOC al Centre Civic** de Sant Martí, amb el lema "La classe treballadora té nom de dona".

• **HOSPITLET**: Participació en la clausura de les Aules de Gent Gran de la parròquia de Santa Eulàlia de Mèrida, amb la xerrada sobre el llibre de Rut per la M.Pau Trayner.

Quota anual 9€

Butlleta de subscripció

Fotocopieu i
envieu la butlleta

Nom i cognoms

Adreça

Població

D.P.

Telèfon

Correu electrònic

Tipus de subscripció anual per rebre *Paraules i Fets de Dones*

AV. Domiciliació bancària

Nom del/la titular

Adreça

D.P. Població

IBAN

Us prego que fins a nova ordre carregueu al c/c o llibreta indicada els rebuts que us presentarà el Col·lectiu de Dones en l'Església, en concepte de subscripció al Butlletí *Paraules i Fets de Dones*.

B./Podeu també enviar transferència al compte corrent del CDE: IBAN ES83 3025 0001 1214 3330 3596 (Caixa d'Enginyers)

Col·lectiu de Dones en l'Església · C/ Rocafort, 242 bis, 1r 11 D · 08029 Barcelona · Tel. 93 319 23 42 · cde@donesesglesia.cat · www.donesesglesia.cat

Amb el
suport de:

Generalitat de Catalunya
Direcció General d'Afers Religiosos

Generalitat de Catalunya
Institut Català de la Dona

Ajuntament
de Barcelona

On podeu comprar
PARAULES I FETS DE DONES
Llibreria Claret · L·lúria, 5 (Barcelona)